

Naslov članka/Article:

STRATEGIJE DELA Z UČENCI Z UČNIMI TEŽAVAMI PRI POUKU ZGODOVINE – PRIMERI IN PREDLOGI IZ PEDAGOŠKE RAZISKAVE

STRATEGIES FOR WORKING WITH STUDENTS WITH LEARNING
DIFFICULTIES AT HISTORY LESSONS – EXAMPLES AND
SUGGESTIONS FROM PEDAGOGICAL RESEARCH

Avtor/Author:

Dr. Staša Ivanec

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Zgodovina v šoli št. 2/2018, letnik 26

ISSN 1318-1416

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2018

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/zgodovina-v-soli/>

Dr. Staša Ivanec

Osnovna šola dr. Franceta Prešerna Ribnica

STRATEGIJE DELA Z UČENCI Z UČNIMI TEŽAVAMI PRI POUKU ZGODOVINE – PRIMERI IN PREDLOGI IZ PEDAGOŠKE RAZISKAVE

Dr. Staša Ivanec

The Primary School of Dr. France Prešeren Ribnica

STRATEGIES FOR WORKING WITH STUDENTS WITH LEARNING DIFFICULTIES AT HISTORY LESSONS – EXAMPLES AND SUGGESTIONS FROM PEDAGOGICAL RESEARCH

POVZETEK

Prispevek temelji na empirični raziskavi, izvedeni za namene doktorske disertacije. V raziskavi so sodelovali učitelji zgodovine in drugi strokovni delavci (šolski svetovalni delavci, učitelji individualne in skupinske pomoči ter učitelji za dodatno strokovno pomoč). Za namene prispevka so bili odgovori iz anket in intervjujev ponovno pregledani in dodatno grupirani v vsebinske sklope. Pridobljena spoznanja nakazujejo številna prizadevanja učiteljev zgodovine in drugih strokovnih delavcev za pomoč učencem z učnimi težavami ter tudi interdisciplinarno sodelovanje med njimi. S tem so bili oblikovani pričujoči primeri dobre prakse in predlogi za kakovostnejšo pedagoško delo z učenci z učnimi težavami pri pouku zgodovine. Ti nam sporočajo, da se pomoč učencem z učnimi težavami začne že pri pripravi na pouk zgodovine, izvaja pa se tudi neposredno v primeru konkretno opaženih težav.

Ključne besede: osnovna šola, učne težave, didaktika, metodika pouka, zgodovina

ABSTRACT

The article is based on an empirical research carried out for the purpose of doctoral dissertation. History teachers and other professionals (school counselors, teachers for individual and group help, and teachers for additional professional help) took part in the research. For the purpose of this article, their answers in questionnaires and interviews were re-read and organized in content-based groups. Acquired knowledge shows that teachers and other professionals provide much help to students with learning difficulties, and that they also cooperate at interdisciplinary level. Thus, good practice examples and suggestions for more qualitative pedagogical work with students with learning difficulties at history lessons have been created. The given examples inform us that such help starts during the very preparations for history lessons, and is later on provided by teachers, in case they notice specific problems.

Keywords: primary school, learning difficulties, didactics, teaching methodology, history

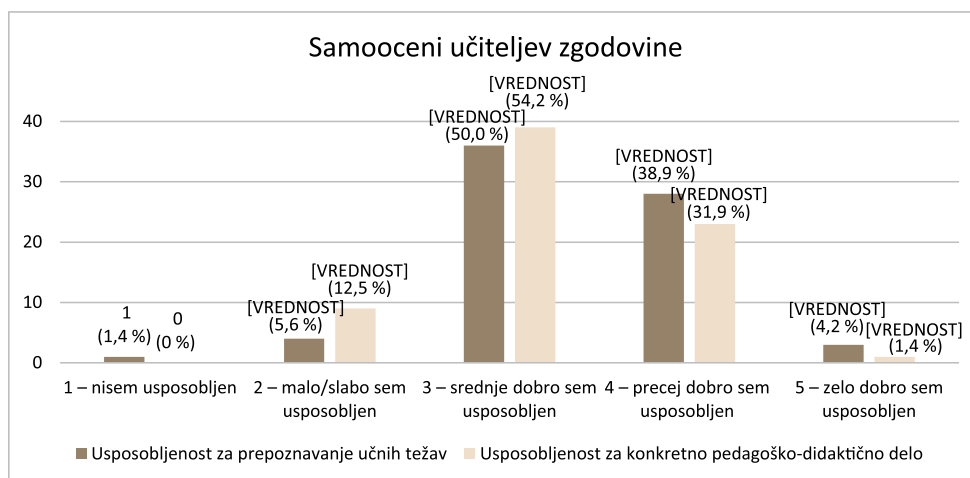
UVOD

Sodobni čas je slovenskim osnovnim šolam in učiteljem prinesel nove izzive in zahteve. Učitelji zgodovine bi morali biti usposobljeni ne le za posredovanje zgodovinskih znanj, temveč tudi za delo z učenci z učnimi težavami, vedoč, kako jim približati pouk zgodovine. V Sloveniji pomoč učencem z učnimi težavami temelji na konceptu vključevanja, celostnem pristopu in kontinuumu pomoči, interdisciplinarnosti in drugih pedagoških načelih.¹ Z empirično raziskavo, izvedeno na nacionalnem nivoju,² je bila opravljena analiza stanja izbranega pedagoškega polja. Znotraj te so bila pridobljena tudi spoznanja iz prakse, kako razvijati kakovostnejše pedagoško-didaktično delo z učenci z učnimi težavami v osnovni šoli pri predmetu zgodovina. Pričujoči prispevek se osredotoča predvsem na slednji vidik.

USPOSABLJENOST UČITELJEV ZGODOVINE ZA PREPOZNAVANJE UČNIH TEŽAV IN KONKRETNO PEDAGOŠKO DELO Z UČENCI Z UČNIMI TEŽAVAMI

Empirična raziskava je bila izvedena v dveh delih: od 1. 6. do 15. 7. 2014 je potekala anketa, v obdobju januar–februar 2015 pa intervjuji. V anketi je sodelovalo 73, v intervjujih pa 7 učiteljev zgodovine. Vzporedno so bili izvedeni tudi anketa in intervjuji z drugimi strokovnimi delavci: šolskimi svetovalnimi delavci in učitelji individualne skupinske pomoči oz. učitelji dodatne strokovne pomoči. Anketni vzorec drugih strokovnih delavcev predstavlja 153 oseb, v intervjujih pa je sodelovalo 7 drugih strokovnih delavcev. Vzorca intervjujev sta neslučajnostna. Pri predstavitvi rezultatov je uporabljena moška slovnična oblika, ki v skladu s tradicijo in slovenskimi pravopisnimi pravili upošteva oba spola.

Iz ankete za učitelje zgodovine naj naprej izpostavim izhodiščni vprašanji: »V kolikšni meri ocenjujete svojo usposobljenost za prepoznavanje učnih težav?« ter »V kolikšni meri ocenjujete svojo usposobljenost za konkretno pedagoško-didaktično delo z učenci z učnimi težavami?« Na vprašanje je odgovorilo 72 oseb. Pri tem so izbirali med petimi odgovori:

Graf 1: Prikaz samoocene učiteljev zgodovine o usposobljenosti za prepoznavanje učnih težav in samoocene o usposobljenosti za konkretno pedagoško-didaktično delo z učenci z učnimi težavami.

¹ Magajna, L. idr. (2008). Koncept dela Učne težave v osnovni šoli. Program osnovnošolskega izobraževanja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

² Ivanec, S. (2015). Vloga in usposobljenost učiteljev za prepoznavanje in odpravljanje učnih težav pri pouku zgodovine v osnovni šoli. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, str. 207–353 (Empirična raziskava), str. 394–424 (Priloge).

Učiteljica ob učencu z učnimi težavami.

(Vir: Shutterstock.)

1 – nisem usposobljen, 2 – malo oz. slabo sem usposobljen, 3 – srednje dobro sem usposobljen, 4 – precej dobro sem usposobljen, 5 – zelo dobro sem usposobljen. Pri prvi spremenljivki so bile ugotovljene naslednje statistične vrednosti: $\bar{x} = 3,39$, $SD = 0,72$, $n = 72$. Pri drugi spremenljivki smo prejeli naslednje statistične vrednosti: $\bar{x} = 3,22$, $SD = 0,68$. Praviloma je anketiranec, ki je izbral višjo oceno o usposobljenosti za prepoznavanje učnih težav, izbral tudi višjo oceno usposobljenosti za konkretno pedagoško-didaktično delo z učenci z učnimi težavami ($2\hat{I} = 47,608$, $g = 12$, $\alpha = 0,000$; $C_c = 0,706$).

POGOSTOST PREPOZNAVANJA UČNIH TEŽAV

Kot ključno izpostavljam anketno vprašanje o pogostosti prepoznavanja učnih težav. Učitelji zgodovine so bili vprašani, kako pogosto pri pouku zgodovine prepoznavajo učence s specifičnimi, splošnimi učnimi težavami in težavami pri posameznih zgodovinskih spretnostih in veščinah. Drugi strokovni delavci (DSD) so ocenjevali le pogostost specifičnih in splošnih učnih težav v šolskem letu 2013/2014. Obe skupini anketirancev sta pri odgovarjanju izbirali med ocenami od 1 do 5, pri čemer je ocena 1 pomenila »nikoli«, 2 – »včasih«, 3 – »srednje«, 4 – »pogosto«, 5 – »vedno«. Njihove odgovore prikazujemo tabelarično. Podatki so rangirani glede na aritmetično sredino.

Tabela 1: Pogostost prepoznavanja specifičnih učnih težav (odgovori učiteljev zgodovine in drugih strokovnih delavcev).

Specifične učne težave (SUT)	Učitelji zgodovine				Drugi strokovni delavci			
	n	\bar{x}	SD	rang	n	\bar{x}	SD	rang
Disortografija oz. pravopisne težave	72	3,29	1,03	1	152	3,62	0,80	2
Disgrafija oz. SUT pri pisanju	73	3,29	1,02	2	153	3,50	0,80	4
Specifični primanjkljaji na področju jezika	70	3,24	1,07	3	153	3,42	0,80	5
Disleksija oz. legastenija (bralne težave)	73	3,23	1,03	4	153	3,67	0,92	1
Specifične matematične učne težave	73	2,49	1,07	5	153	3,51	0,87	3
Dispraksija oz. SUT pri načrtovanju in izvajanju praktičnih dejavnosti in gibanju ³	73	2,48	1,07	6	153	2,70	0,97	6

³ Za dispraksijo se uporablja tudi izraz »razvojna motnja koordinacije«. Vir: Potočnik, M. (2018). Razvojna motnja koordinacije – dispraksija. Dostopno na: <https://zastarse.si/zdravje/bolezni/razvojna-motnja-koordinacije-dispraksija/>, dostop: 31. 5. 2018.

Tabela 2: Pogostost prepoznavanja splošnih učnih težav (odgovori učiteljev zgodovine in drugih strokovnih delavcev).

Splošne učne težave zaradi ...	Učitelji zgodovine				Drugi strokovni delavci			
	n	\bar{x}	SD	rang	n	\bar{x}	SD	rang
Pomanjkljive učne motivacije	73	3,58	0,71	1	153	3,95	0,70	1
Motnje pozornosti s hiperaktivnostjo	73	3,38	0,97	2	153	3,35	1,0	4
Motnje pozornosti brez hiperaktivnosti	72	3,13	0,79	3	153	3,54	0,85	3
Splošno upočasnjenege razvoja in počasnejšega usvajanja znanj	72	3,01	0,93	4	153	3,12	0,97	5
Slabše razvitih samoregulacijskih spretnosti pri učenju	72	2,97	0,92	5	153	3,65	0,85	2
Drugojezičnosti oz. večjezičnosti in socialno-kulturne drugačnosti	73	2,92	1,30	6	153	2,61	1,14	7
Eksistenčne socialno-ekonomske oviranosti in ogroženosti (revščine)	72	2,72	0,97	7	153	2,67	1,04	6
Anksioznosti in/ali depresivnosti (čustveno pogojene učne težave)	73	2,53	0,85	8	152	2,56	0,92	8

Deklica s povečevalnim steklom.

(Vir: Shutterstock.)

Tabela 3: Odgovori učiteljev zgodovine o pogostosti prepoznavanja učnih težav pri zgodovinskih spretnostih in veščinah.

Učne težave pri posameznih zgodovinskih spretnostih in veščinah	Učitelji zgodovine			
	n	\bar{x}	SD	rang
Razlikovanje vzrokov in posledic zgodovinskega dogajanja	73	3,71	0,86	1
Iskanje in razumevanje bistva sporočila v zgodovinskih besedilih	73	3,68	0,88	2
Delo z zgodovinskimi viri (iskanje virov in kritično presojanje, razumevanje sporočila)	73	3,66	0,90	3
Oblikovanje samostojnih zaključkov, mnenj in stališč	73	3,66	0,90	4
Časovna zgodovinska predstavljenost	73	3,64	0,81	5
Prostorska zgodovinska predstavljenost	73	3,64	0,81	6
Delo z zgodovinskimi zemljevidi (branje tematskih zemljevidov ...)	73	3,51	0,91	7
Pridobivanje in zbiranje novih informacij o določenem zgodovinskem dogodku ali pojavu iz različnih virov (slike ...)	73	3,47	0,82	8
Pomnjenje letnic in zgodovinskih dogodkov	73	3,37	0,79	9
Razumevanje bistva zgodovinskega sporočila pri učiteljevi razlagi	72	3,32	0,90	10
Opisovanje zgodovinskih dogodkov in pojmov z ustrezno rabo osnovne zgodovinske terminologije	73	3,32	0,96	11
Predstavitve znanja na različne načine (ustno, pisno, grafično, ilustrativno, z IT ...)	73	3,18	1,00	12
Uporaba IKT za zgodovinsko raziskovanje	72	3,13	0,95	13
Opisovanje slikovnega gradiva	72	3,03	1,03	14
Delo v muzejih in knjižnicah (iskanje in zbiranje novih informacij iz različnih virov)	73	2,92	1,08	15

Zgornji podatki potrjujejo, da učitelji zgodovine prepoznajo učne težave. Predstavljeni anketni rezultati so služili tudi kot podlaga za intervjuje. Intervjuvane učitelje zgodovine sem med drugim vprašala, kako pomagajo učencem pri premagovanju bralno-napisovalnih težav, motivacijskih težav in pri razlikovanju vzrokov in posledic. V doktorski disertaciji so empirični rezultati predstavljeni po načelih kvantitativne analize, po načelih kvalitativne analize in posamezni podatki v prilogi le kot zbir podatkov. Skladno za namene pričujočega članka sem opravila ponovni pregled podatkov in dodatno grupirala sorodne odgovore. Na podlagi tega so se še izraziteje pokazali primeri dobre prakse za delo z učenci z učnimi težavami, kot jih navajamo v nadaljevanju članka.

POMOČ UČENCEM Z BRALNO-NAPISOVALNIMI TEŽAVAMI

Iz intervjujev z učitelji zgodovine je razvidno, da se pomoč učencem z bralno-napisovalnimi (BN) težavami oblikuje že pri pripravi na učno uro zgodovine, izvaja pa se tudi na podlagi neposrednih učiteljevih opažanj o učenčevem delu pri pouku zgodovine. Razvijanje bralno-napisovalnih zmožnosti je sicer pomembno pri posameznem učencu kot tudi pri delu s celotnim oddelkom.

Splošni pedagoški-didaktični pristopi pomoči učencem z bralno-napisovalnimi težavami:

- Prilagajanje učnega procesa učencem z BN težavami (npr. tempo učnega procesa, upoštevanje različnih standardov znanja).
- Preproste, razumljive razlage učne snovi in omogočanje učnih pogovorov.
- Ustrezno oblikovanje tabelske slike.
- Uporaba različnih didaktičnih zgodovinskih virov (slikovno gradivo, zemljevidi, pisni viri, biografije, materialni viri ...).
- Vnaprejšnja priprava izročkov (npr. bistvena vprašanja o snovi).
- Upoštevanje prilagoditev pri ocenjevanju znanja.
- Sodelovanje s starši (npr. pogovor o učenčevem zapisovanju).

Konkretna pomoč pri premagovanju bralno-napisovalnih težav:

- Sprotno opazovanje učenčevega dela.
- Branje zgodovinskih besedil z namenom razvijanja tehnike in razumevanja oz. nava-
janjem na bralnoučne strategije (povzemanje, iskanje bistva, miselni vzorci ...).
- Kontrola učenčevega zapisovanja (pri nareku učne snovi, prepisu tabelske slike, reše-
vanju pisnih nalog ali pri domači nalogi) ter povratna informacija učencu, kaj naj pri
zapisu izboljša.
- Učenci z BN težavami lahko ustvarijo krajše zapise učne snovi.
- Prepis učne snovi od sošolcev.
- Omogočanje fotokopij šolskih zapisov ali učiteljevih prosojnic.
- Dopuščanje nekaterih specifičnih BN in jezikovnih težav pri pisnem oz. ustnem spo-
ročanju.

POMOČ UČENCEM PRI PREMAGOVANJU MOTIVACIJSKIH TEŽAV

Tudi premagovanje motivacijskih težav predstavljamo po načelu od splošnega h konkret-
nemu. Nekateri učenci potrebujejo več spodbude za učenje.

Splošni pedagoško-didaktični pristopi:

- Motiviranje učencev v vseh etapah učnega procesa, toda pomembna je že uvodna mo-
tivacija (npr. didaktične igre, motivacijski pogovori).
- Vključevanje različnih učnih oblik in metod oz. dejavnosti ter avdiovizualnih in drugih
učnih sredstev (videoposnetki, filmi, materialni zgodovinski viri, glasba, risanje, prikaz
plesov ...).
- Prizadevanje za zanimiv pouk oz. vnos raznolikosti, zanimivosti, presenečenj in hu-
morja v pouk zgodovine.
- Iskanje učenčevih pozitivnih oz. močnih področij ter upoštevanje učenčevih interesov
in izkušenj.
- Pogovor, pohvala, spodbuda in postavljanje določenih zahtev učencem.
- Sledenje navodilom strokovne službe o delu s posameznim učencem z učnimi težavami.

Primeri raznolikih učnih oblik in didaktičnih nalog:

- Zgodbe, življenjepisi in aktualizacije pouka zgodovine.
- Diferenciacija učnih nalog in vprašanj ter domačih nalog (prilagojena količina, možna
uporaba računalnika).

- Vključevanje divergentnih vprašanj in nalog.
- Učenci spremljajo novice po svetu.
- Učenci pripravijo predstavitev, plakat.
- Didaktične igre (sem uvrščamo tudi igre izdelovanja različnih maket).
- Skupinska učna oblika.

Spodbuda učencev za učenje:

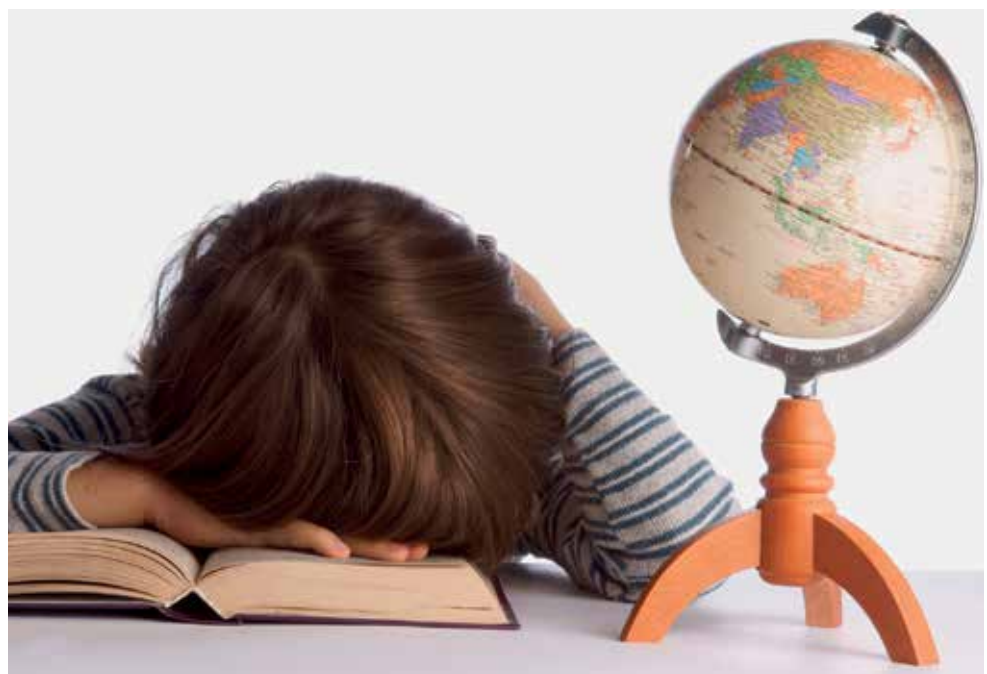
- K zbranosti in delavnosti.
- K samostojnemu raziskovanju (npr. iskanje zanimivih podatkov).
- K vztrajnosti.
- Poudarjanje vrednosti znanja.

POMOČ UČENCEM PRI RAZLIKOVANJU VZROKOV IN POSLEDIC ZGODOVINSKEGA DOGAJANJA

Pri razlikovanju vzrokov in posledic zgodovinskega dogajanja navajamo najprej pojasnila o pomenu ustrezne razlage in predstavitve učne snovi. Zatem so prikazana učiteljeva prizadevanja na splošni pedagoško-didaktični ravni in pogoji za uspešno učno delo učencev.

Ustrezna razlaga in predstavitve učne snovi:

- Jasna in plastična razlaga, podajanje bistvenih podatkov, posamezne dogodke se lahko večkrat obrazloži, razlaga naj bo primerna starosti učencev.
- Kronološki potek: obravnava vzroka pred posledicami, razlikovanje trajanja procesov in dogodkov.
- Konkretizacija in aktualizacija zgodovine s primeri iz vsakdanjega ali iz šolskega življenja.
- Posredovanje ustrezne količine podatkov.
- Uporaba različnih avdiovizualnih in drugih učnih sredstev (atlas, zemljevidi, filmi, slikovno gradivo).

(Vir: Shutterstock.)

Učiteljevo delo:

- Upoštevanje učenčevega stila zaznavanja.
- Vzpostavitev varnega okolja – učenci se ne smejo bati, da bi se jim kdo posmehoval.
- Sprotno preverjanje učenčevega razumevanja.
- Postavljanje ustreznih vprašanj učencem.
- Vključevanje divergentnih vprašanj.
- Učencem je treba znati prisluhniti.
- Vnos humorja.

Delo učencev:

- Učencu je treba dati možnost in čas, da govori/pripoveduje in tako predstavi svoje razmišljanje o dogodku, ter možnost in čas, da sprašuje (učni pogovori).
- Učenec naj se najprej nauči poteka dogodkov.
- Učenec naj dogodka razloži sošolcem.
- Primerjava slikovnega gradiva (slikovno gradivo je učencem lahko v pomoč pri razumevanju in razlaganju izbranih učnih segmentov).
- V veliki meri je učenčevo razumevanje vzrokov in posledic odvisno od njegovih interesov, zato je dobro upoštevati in spodbujati/zbuditi njegove interese.
- Učencem ponuditi možnost individualnih učnih pogovorov (učitelj-učenec).

Iz navedenih prilagoditev lahko potrdimo, da je bila pri intervjuvanih učiteljih zgodovine opazna pozitivna pedagoška naravnost do učencev z učnimi težavami. Poleg vseh zgoraj navedenih učnih težav so intervjuvani učitelji zgodovine opozorili še na vedenjske težave, razvojne težave mladostnikov, nemoč staršev, vsebinski obseg predmeta zgodovine in osnovnošolskega programa ter učenčeve težave pri medpredmetnem povezovanju znanja. Pri anketi je sedem učiteljev zgodovine potrdilo prisotnost drugih težav s številčnimi ocenami: ocena 2 ($f = 2$), ocena 3 ($f = 3$) in ocena 4 ($f = 2$), vendar so le trije podali dodatno obrazložitev težav, s katerimi se soočajo. Te so: opravljanje domačih nalog v smislu anketiranja, intervjujev ipd., učenčeva neiznajdljivost, učenčeve težave pri poistovetenju z zgodovinsko osebo.

Anketiranci so bili tudi zaproseni, da pomislijo vsaj na enega učenca oz. učenko, ki ga/jo poučujejo v tekočem šolskem letu, ter napišejo, katere učne težave se pri njem/njej pojavljajo in katere konkretne prilagoditve pouka zgodovine izvajajo. Na to vprašanje se je odzvalo 35 učiteljev zgodovine. Pri nekaterih odgovorih so bile sicer nakazane samo učne težave oz. posebne vzgojno-izobraževalne potrebe⁴ (na primer disleksija in okvare vida, motnje pozornosti s hiperaktivnostjo ...) ali le opisi prilagoditev (individualizirana razlaga učne snovi, pomoč s strani sošolcev, pomoč spremljevalcev, sodelovanje z drugimi strokovnimi delavci, prilagoditve na področju preverjanja in ocenjevanja znanja). Prejeli smo tudi odgovor, iz katerega je razvidno, da pri delu z učenci z raznolikimi učnimi težavami odigra pomembno vlogo drugi strokovni delavec (pri učenju učnih strategij in premagovanju konkretnih učnih težav). Izmed odgovorov, ki so pojasnili tako učne težave kot tudi prilagoditve zanje, pa izpostavljamo naslednje specifične:

- **pri BN-težavah:** priklic strokovnih terminov s pomočjo asociacij, prilagojeno krajše besedilo, več časa za odgovor, uporaba časovnega traku;
- **pri BN- in motivacijskih težavah:** krajša besedila, dodatno slikovno gradivo, kratki filmi, igra vlog, e-gradivo;
- **pri BN-težavah in dispraksiji:** prilagojen delovni list (zapis ključnih besed, dopolnitev miselnega vzorca);

⁴ Po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1) se med otroke, mladoletnike in tudi polnoletne s posebnimi potrebami uvrščajo »otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z avtiističnimi motnjami ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja« (ZUOPP-1, 2011, 2. člen).

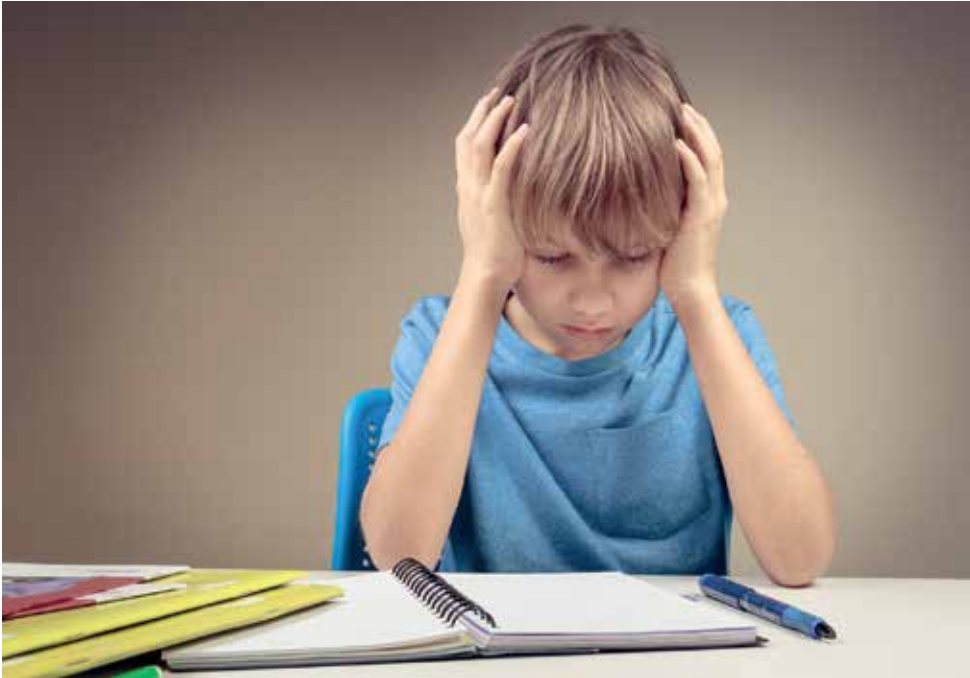
- **pri težji zapornitvi podatkov in počasnejšem pisanju:** pisanje testov pri šolski svetovni službi in dogovorjeno ustno ocenjevanje znanja;
- **pri slepoti:** veliko tipnega gradiva, ustrezen izbor učnih vsebin, samo ustno preverjanje znanja;
- **pri govornih motnjah:** poudarek na pisni komunikaciji, več pisnega preverjanja znanja, podaljšan čas ustnega ocenjevanja znanja;
- **pri splošnih učnih težavah:** prilagojen sedežni red – učenec sedi spredaj, s sošolcem, ki mu zaupa in pomaga, pri razlagi so vključeni videoposnetki, slikovno-grafično gradivo, zemljevidi, pri pisnem ocenjevanju znanja je bistveni del testnega vprašanja poudarjen;
- **pri težavah s koncentracijo:** prilagojen sedežni red – učenec sedi v bližini učitelja, učitelj učenca redno vključuje v razlago in pogovor o učni snovi, ga nadzira in spodbuja (tudi opominjanje, 'bujenje');
- **pri čustvenih oz. psihičnih težavah:** dogovor učitelj-starši o učenčevem učenju, npr. učitelj zgodovine posreduje vprašanja, starši pomagajo učencu pri oblikovanju in zapisu povzetkov, po katerih se uči;
- **pomoč učencu priseljencu:** učitelj zgodovine sprašuje napovedano, sprašuje lažja vprašanja in učenca vodi do odgovora, prilagojeni kriteriji pri pisnem ocenjevanju znanja;
- **pri težji časovni zgodovinski predstavljalivosti:** dodatni grafični pripomočki, risanje časovnega traku, dodatni zemljevidi, interaktivne animacije;
- **pri časovni in prostorski zgodovinski predstavljalivosti in težavah z zapornitvijo:** učiteljevo prizadevanje za popestritev pouka zgodovine s primeri in slikovnim gradivom, oblikovanje tabelskega zapisa v celih povedih, uporaba časovnice.

Preostale prilagoditve so podobne že prikazanim odgovorom intervjuvanih učiteljev zgodovine kot tudi nadaljnjim predlogom drugih strokovnih delavcev.

PREDLOGI DRUGIH STROKOVNIH DELAVCEV ZA DELO Z UČENCI Z UČNIMI TEŽAVAMI PRI POUKU ZGODOVINE

Na podlagi spoznanj iz ankete in intervjujev lahko delovanje drugih strokovnih delavcev pojasnimo na petih temeljih: neposredno delo z učencem z učnimi težavami, sodelovanje z učitelji in drugimi strokovnimi delavci, sodelovanje s starši, sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki in sodelovanje z vodstvom šole. Pri **premagovanju motivacijskih učnih težav** lahko razberemo naslednja njihova prizadevanja:

- Sodelovanje z razrednikom, učitelji in s starši ter neposredno delo z učencem z učnimi težavami.
- Dvigovanje učenčeve motivacije s pogovorom:
 - Osmisliti obiskovanje pouka, učenje, šolanje (kratkoročni in dolgoročni cilji).
 - Dogovori o terminih popravljanja ocen, načrt učenja in konkreten sistem nagrajevanja (nagrada, ki učencu nekaj pomeni in se realizira takoj/čim prej po izboljšanju ocene, primer nagrade: ogled športne tekme).
 - Nudenje osebnostne podpore.
 - Opolnomočenje učenca.
- Pomoč učencu pri premagovanju učnih težav s specifičnimi vajami.
- Spoznavanje učenčevega učnega stila in učenje učenja.

Koncentracija pri domači nalogi

(Vir: Shutterstock.)

- Pomoč učencu pri napredovanju na njegovih močnih področjih.
- Vaje sproščanja in vnos elementov humorja.
- Uporaba IKT.

Predloge drugih strokovnih delavcev za kakovostnejšo pomoč učencem z učnimi težavami predstavljamo v več vsebinskih sklopih.

Splošna pedagoško-didaktična priporočila:

- Čas (npr. pri posameznih učencih upoštevati več časa za posamezno učno opravilo, kot sta branje in pisanje, ali za razumevanje posameznega učnega segmenta).
- Delovati na način, da učenec vzljubi zgodovino: podajati snov »z žarom«, vnos humorja, anekdot, nepričakovanega, nenavadnih idej, presenečenj, uporaba zanimivih zgodovinskih besedil.
- Didaktična raznolikost in multisenzorni pristop.
- Iskati znanje in ne neznanje.
- Odkrivati učenčeva močna področja in ga spodbujati k delovanju na teh področjih ter mu omogočiti, da predstavi svoja znanja, izkušnje in spoznanja na različne načine (npr. seminarske naloge, raznovrstne predstavitve, stripi ...).
- Ne izpostavljati učenca na njegovih šibkejših področjih pred oddelkom (dopuščati določene specifične učne težave, npr. posamezne bralno-napisovalne ali jezikovne težave).
- Upoštevati prilagoditve in vztrajati pri njih (prilagoditve za posameznega učenca so bile namensko izbrane).
- Pomoč učencu pri organizaciji in uravnavanju lastnega učnega procesa oz. učenje učenja (nekateri učenci potrebujejo usmeritev, kaj se učiti in kako).
- Ustrezna tabelska slika.
- Priprava prilagojenega učnega gradiva (prilagojeno pisno in ustno gradivo, diferenciacija nalog).
- Več samostojnega dela učencev (npr. dopolnjevanje povzetkov, iskanje podatkov ...).

- Konkretna prilagoditve pri organizaciji pouka oz. učnih dejavnosti – napovedane dejavnosti.
- Sprotno preverjanje učenčevega sledenja pouku.
- Prilagojen sedežni red – učenec z UT naj sedi spredaj, v bližini učitelja in didaktičnih sredstev:
 - Očesni stik.
 - Stalen stik z učiteljem zgodovine in boljšim učencem, ki mu pomaga pri pouku.
- Sodelovalno učenje.
- Sodelovanje s starši.
- Šolski projekti branja in pisanja (upoštevanje in sodelovanje pri projektih).

Predlogi pri posredovanju učne snovi:

- Najprej učencu predstaviti celotni okvir snovi, šele nato podrobnosti.
- Snov prikazati shematsko (poudarjanje ključnih pojmov pri razlagi in zapisih, oporne točke, zgoščeni zapisi/krajše besedilo, miselni vzorci in druge grafične opore).
- Ponazoritve in konkretizacija učne snovi.
- Zmanjšan obseg učne snovi (razdelitev učne snovi na manjše učne sklope oz. krajši sestavki učne snovi, ključne vsebine).
- Izhajati iz problemske situacije, da učenec sam izlušči, kaj je bistvo obravnavane teme oz. enote.
- Individualna obravnava zahtevnejših vsebin.
- Podajanje minimalnih učnih standardov.
- Aktivne oblike dela:
 - Več aktivnega dela učencev.
 - Individualni pristop.
 - Timsko delo oz. delo v tandemu.
 - Projektno delo.

Individualizirana razlaga:

- Dodatna razlaga besedišča, obrazložitev novih in nepoznanih pojmov.
- Bolj konkretna, jasna in plastična razlaga, podkrepljena z različnimi ponazorili.
- Preverjanje učenčevega razumevanja razlage in navodil.
- Pomoč pri prepoznavanju bistva in bistvenih podatkov.

Didaktična raznolikost in multisenzorni/veččutni pristop:

- Uporaba različnih učnih pripomočkov, virov in ponazoritev.
- Slikovno gradivo in slikovno-grafični prikazi (npr. zemljevidi, fotografije, plakati, delo s časovnim trakom, z miselni vzorci ...), barvna ponazorila.
- Avdiovizualna sredstva: poljudnoznanstvene oddaje, filmi, videoposnetki, glasba določenega zgodovinskega obdobja.
- Materialni viri: obleke iz različnih zgodovinskih obdobj, preučitev predmetov in stavb, obisk muzejev in galerij.
- Ponazoritve z zgodbami, toda manj avditivnih nalog v smislu pasivnega poslušanja (sodobna didaktika poudarja pomen multisenzorno posredovanih informacij, možne pa so tudi različne avditivne naloge, kot so: glasno branje različnih vrst besedil – npr. pesmi in izjave, izvedba debat ali diskusij, izvedba intervjujev, igra vlog in drugo;⁵ želja po manjši količini učnega dela, temelječem na učenčevem pasivnem poslušanju, je bila izražena na primeru kompleksnejših učnih težav, med njimi motnja pozornosti).
- Interaktivno delo.

Prilagojena ustna in pisna gradiva:

- **Vnaprej pripravljeno učno gradivo:** krajša ustna in pisna besedila, urejene prosojnice, vnaprej pripravljene povzetki učne snovi, prilagojeni učni listi, omogočanje fotokopij.
- **Prilagojena pisava pisnih gradiv:** ustrezna vrsta in večja velikost pisave, večji medvrstični razmik, označevanje ključnih podatkov (poudarjen tisk, podčrtanje bistvenih podatkov, posamezni deli besedila odebeljeni, več barv v besedilu), preglednejša besedila, oporne točke ...
- **Ustrezna barvna podlaga pisnih gradiv:** svetlo zelena ali svetlo rumena podlaga oz. zelenkast ali rumenkast papir (papir pastelnih barv).
- **Delo učitelja in učenca:** označevanje ključnih izročkov, razrez učnih listov po posameznih učnih nalogah, različne naloge in vprašanja (vprašanja tipa povezovanja, vpisovanje ali dopolnjevanje manjkajočih podatkov, dopolnitev besedila, delo s preglednicami, delo z miselnimi vzorci, urejanje pisnega gradiva ...), uporaba barv in označevalcev besedila.
- Pisna gradiva so pripravljena z namenom, da učenec manj piše po nareku in manj prepisuje, nuditi pa mu je treba tudi pomoč pri izdelavi zapiskov.

Navodila in pojasnila:

- Kombinacija ustnih in pisnih navodil ter konkretni prikazi postopkov dela.
- Konkretizacija ustnih vprašanj.
- Preverjanje učenčevega razumevanja ustnih in pisnih navodil.

Težave pri učenju
(Vir: Shutterstock.)

Dosledno spremljanje učenčevega učnega dela:

- Zapisi učne snovi.
- Domače naloge.
- Lepljenje učnih listov v zvezek.

Učenje učenja oz. razvijanje bralnoučnih strategij:

- Učenje iz učbenika in zgodovinskih knjig (razumevanje besedila in pogovor o vsebini, označevanje oz. podčrtovanje in izpisovanje ključnih podatkov, iskanje odgovorov na vprašanja ...).
- Delo z miselnimi vzorci (miselni vzorec je lahko oblikovan tudi iz kartic s ključnimi besedami, letnicami ipd.), s časovnim trakom, preglednicami ...
- Učne kartice.
- Seminarske naloge.

Razvijanje bralno-napisovalnih zmožnosti:

- Možnost individualnega dela in glasnega samonareka.
- Pregled zapiskov in pomoč učencu pri označevanju pomembnih pojmov (učenje iz šolskega zvezka).
- Učenec oblikuje zapiske s pomočjo računalnika.
- Učenec, ki je izrazito slušni tip, naj ima možnost poslušati zvočni posnetek.

Neposredna pomoč učencu z BN-težavami – branje:

- Učitelj pred branjem postavi vprašanja, ki pripomorejo k razumevanju besedila in razvijanju bralne motivacije.
- Učenec z bralnimi težavami prebere začetek besedila.
- Učenec z zahtevnejšimi bralnimi težavami je lahko tudi oproščen glasnega branja pred razredom.
- Branje z bralnim ravnilom (pri skotopičnem sindromu⁶ se priporočajo barvni filtri oz. barvne bralne folije ali barvna očala, pri čemer se pri vsaki osebi ugotovi, kateri barvni filter je zanjo najustreznejši).
- Učenec za domačo nalogo napiše povzetek učne snovi (npr. v obliki Paukove strategije).
- Pomoč učencu pri branju in razumevanju pisnih nalog.

Neposredna pomoč učencu z BN-težavami – pisanje:

- Grafomotorične vaje na začetku ure.
- Prilagojena pisala z nastavki in opozarjanje učenca na pravilno držanje svinčnika.
- Učencu se dovoli zapis z malimi tiskanimi črkami.
- Odsvetuje se izvajanju narekov.
- Nadomestna dejavnost: npr. učenec s težavami na področju pisanja raje prebere kakšno besedilo.
- Učenec izpiše učno snov v miselnih vzorcih ali po alinejah.

Raba opomnikov za priklic:

- Kartončki z opornimi točkami oz. z bistvenimi podatki.
- Slikovno-grafično gradivo.
- Časovne lestvice pri časovnem razvrščanju dogodkov.

Prilagoditve pri preverjanju in ocenjevanju znanja:⁷

- Napovedano preverjanje znanja ter ustno in pisno ocenjevanje znanja (urnik ocenjevanj).

⁶ Klinika za diagnostiko skotopičnega oz. Irlen sindroma (1998–2018). Dostopno na: <https://www.irlenslovenia.com/o-kliniki>, dostop, 27. 3. 2018.

⁷ Pri preverjanju in ocenjevanju znanja se upoštevajo Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli, odločba o usmeritvi in individualizirani program. Navedeni dokumenti imajo zakonsko podlago v Zakonu o osnovni šoli in Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (30. in 36. člen).

- Ustno in pisno ocenjevanje znanja po delih oz. po manjših sklopih učne snovi (tematski oz. vsebinski izbor).
- Ustno in pisno ocenjevanje znanja zunaj oddelka.
- Poudarek na ustnem ocenjevanju znanja.

Prilagoditve pri pisnem ocenjevanju znanja:

- Individualno pisno ocenjevanje znanja z možnostjo podaljšanega časa.
- Pomočnik bralec in možnost dodatne razlage navodil.
- Pomočnik spodbujevalec/motivator.
- Dopuščanje slabše čitljivosti pisave oz. dopuščanje določenih specifičnih napisovalnih napak.
- Dovoljeno pisanje z malimi tiskanimi črkami.
- Ustrezno oblikovani testi – **po vsebini in količini nalog** (upoštevanje MSZ; jasna oz. razumljiva, kratka in enoznačna vprašanja; naloge objektivnega tipa – izbira, obkroževanje, povezovanje ...) in **po obliki preizkusov znanja** (ustrezna vrsta in velikost pisave, barvni testi oz. barvna podlaga, razdelitev nalog na svoje lističe).

Pomoč učencem z motnjo pozornosti in hiperaktivnosti:

- Individualni pristop.
- Omogočiti učencu, da se pozitivno izpostavi (pripravi del snovi in si tako gradi pozitivno samopodobo z ucnim področjem, ki mu ustreza in ki ga zanima; ima pomembno razredno zadolžitev).
- Možnost učenčevega umika iz razreda za krajši čas.

Pazljivost pri učnih težavah zaradi anksioznosti:

- Preveliko število ocenjevanj v enem tednu zvišuje učenčevo anksioznost.

Pazljivost pri učnih težavah zaradi drugojezičnosti oz. večjezičnosti in socialno-kulturne drugačnosti:

- Treba je ugotoviti vzrok učenčevih učnih težav.

Pomoč pri težavah zaradi drugojezičnosti in eksistenčne socialno-ekonomske ovisnosti:

- Konkretizacija učne snovi na različne načine (slike, zgodbe, filmi ipd.), več slikovnega gradiva.
- Bolj preprost jezik ter poglobljena in konkretna razlaga pojmov.
- Pomoč z vprašanji in povzetki snovi.

Težave pri učenju zgodovine:

- Čim več konkretnih primerov, slikovnih prikazov ...
- Vpeljava aktivnih bralnih učnih strategij pri pouku zgodovine.
- Delo po skupinah.
- Prilagoditve pri ocenjevanju znanja: primeri vprašanj za ocenjevanje, napovedano ocenjevanje, delno ocenjevanje po sklopih (manj snovi).

SKLEP

V prispevku so bili povzeti primeri in predlogi za delo z učenci z učnimi težavami iz pedagoške empirične raziskave, izvedene na nacionalni ravni z anketo in z namenskimi priložnostnimi intervjuji. Pri tem so se izkazala različna prizadevanja s strani učiteljev zgodovine.

vine in drugih strokovnih delavcev za kakovostnejšo pomoč učencem z učnimi težavami. Med učitelji in drugimi strokovnimi delavci poteka tudi interdisciplinarno sodelovanje, kot je predvideno v Konceptu dela Učne težave v osnovni šoli. Pridobljena spoznanja nas tudi nagovarjajo, da rezultate pri pedagoškem delu z učenci z učnimi težavami dosegamo postopoma, po majhnih korakih. Zato velja spodbuda učiteljem zgodovine in drugim strokovnim delavcem, naj vztrajajo pri svojih pedagoških prizadevanjih in vanje verjamejo. Vzgojo in izobraževanje učencev z učnimi težavami lahko primerjamo s skrbjo Malega princa za vrtnico.⁸ O pomenu drobnih korakov pa govori tudi citat Mariane Wright Edelman, znane kot borke za otrokove izobraževalne pravice: »V razmišljanju, kako bi lahko naredili nekaj velikega, ne smemo prezreti drobnih vsakdanjih stvari, ki jih lahko naredimo in ki sčasoma zrastejo v nekaj velikega, česar nismo mogli predvideti.«⁹

VIRI IN LITERATURA

- Exley, H. (2011). *Večne modrosti*. 4. ponatis. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ivanec, S. (2015). *Vloga in usposobljenost učiteljev zgodovine za prepoznavanje in odpravljanje učnih težav pri pouku zgodovine v osnovni šoli*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Klinika za diagnostiko skotopičnega oz. Irlen sindroma (1998–2018). Dostopno na: <https://www.irlenslovenia.com/o-kliniki>, dostop: 27. 3. 2018.
- Magajna, L. idr. (2008). *Koncept dela Učne težave v osnovni šoli*. Program osnovnošolskega izobraževanja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Potočnik, M. (2018). *Razvojna motnja koordinacije – dispraksija*. Dostopno na: <https://zastarse.si/zdravje/bolezni/razvojna-motnja-koordinacije-dispraksija/>, dostop: 31. 5. 2018.
- Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli. Uradni list RS, št. 52/13. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV11583>, dostop: 1. 6. 2018.
- Saint-Exupéry, A. de (1985). *Mali princ*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Marian Wright Edelman. Dostopno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Marian_Wright_Edelman, dostop: 3. 6. 2018.
- Zakon o osnovni šoli (ZOsn). Neuradno prečiščeno besedilo št. 14. Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO448>, dostop: 1. 6. 2018.
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1). Uradni list RS, št. 58/11. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2011-01-2714?sop=2011-01-2714>, dostop: 1. 6. 2018.

⁸ Saint-Exupéry, A. de (1985). *Mali princ*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

⁹ V: Exley, H. (2011). *Večne modrosti*. 4. ponatis. Ljubljana: Mladinska knjiga; Wikipedia (2018). Marian Wright Edelman. Dostopno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Marian_Wright_Edelman, dostop: 3. 6. 2018.